

Вплив оптимізації грошових потоків на формування та розподіл прибутку підприємства.

О.І. Гриценко,

Вступ. Перехід до ринкової економіки потребує від підприємств раціонального і економічно обґрунтованого підходу до планування своєї діяльності, до визначення фінансової і виробничої політики, аналізу і оцінки отриманих результатів.

Однією з найголовніших складових фінансової політики підприємства є політика максимізації прибутку.

На сьогоднішній день прибуток - одна з основних форм грошового накопичення, що створюється у галузях економіки: вона займає одне з центральних місць у загальній системі вартісних інструментів і важелів управління і є рушійною силою ринку.

Саме прибуток визначає для підприємницької діяльності рішення трьох корінних взаємозалежних проблем: що продавати, як продавати і для кого продавати, і, таким чином, визначає політику формування прибутку - політику планування, організації, аналізу і контролю витрат і доходів в середині підприємства. Дослідження формування прибутку, рентабельності підприємства, витрат звертання, валових доходів, є найважливішим чинником при прийнятті організаційних і господарсько-управлінських рішень, створення сприятливих умов для реалізації планів і програм по нарощуванню прибутку. Іншими словами підприємства повинні чітко уявляти резерви збільшення прибутку, від чого він залежить і які основні параметри впливають на його величину.

Значний внесок у вирішення проблеми оптимізації грошових потоків формування приділяється достатньо уваги в роботах вчених: Є.Брігхема, М.Я.Дем'яненка, М.М. Єрмоленка, А.М. Поддєрьогіна, С.Я.Салиги, С.І.Юрій та інших. Завдяки роботам цих вчених сформульовано підґрунтя для подальших наукових досліджень.

Постановка завдання. В умовах ринкової економіки, прибуток -

найважливіший оціночний показник діяльності підприємства, джерело матеріального добробуту підприємства і його працівників, держави в цілому. Саме політика розподілу прибутку визначає пропорції розподілу прибутку на внутрішні інвестиції, соціальні заходи, відшкодування в бюджет, і є іншою не менш важливою ланкою загальної політики управління прибутком на підприємстві. Тому питання оптимізації грошових потоків з метою максимізації прибутку є важливим фактором ефективності діяльності та зміцнення фінансового стану підприємства. Основним теоретичним аспектам даного питання присвячена дана стаття.

Результати досліджень. Прибуток є однією з основних категорій товарного виробництва. Передусім це виробнича категорія, що характеризує відносини, які складаються в процесі суспільного виробництва.

Поява прибутку безпосередньо пов'язана з появою категорії «витрати виробництва». Прибуток — це та частина додаткової вартості продукту, яка залишається після покриття витрат виробництва. Відособлення частини вартості продукції у вигляді витрат виступає в грошовому виразі як собівартість продукції.

Додатковий продукт — це вартість, створювана виробниками понад вартість необхідного продукту.Dodатковий продукт властивий усім суспільно-економічним формаціям і є одним з найважливіших чинників їх успішного розвитку.

Прибуток – це частина додаткової вартості, виробленої і реалізованої, готової до розподілу. Підприємство одержує прибуток після того, як втілена у створеному продукті вартість буде реалізована і набере грошової форми.

Отже, об'єктивна основа існування прибутку пов'язана з необхідністю первинного розподілу додаткового продукту. Прибуток – це форма прояву вартості додаткового продукту[2].

Таким чином, прибуток є об'єктивною економічною категорією. Тому на його формування впливають об'єктивні процеси, що відбуваються в суспільстві, у сфері виробництва й розподілу валового внутрішнього продукту.

Водночас прибуток — це підсумковий показник, результат фінансово-

господарської діяльності підприємств як суб'єктів господарювання. Тому прибуток відбиває її результати і зазнає впливу багатьох чинників. Є певні особливості у формуванні прибутку підприємств залежно від сфери їхньої діяльності, виду економічної діяльності господарств, форми власності, розвитку ринкових відносин.

На формування прибутку як фінансового показника роботи підприємства, що відбивається в бухгалтерському обліку, в офіційній звітності суб'єктів господарювання, впливає встановлений порядок: визначення фінансових результатів від основної діяльності (обчислення собівартості продукції (робіт, послуг), адміністративних витрат, витрат на збут); визначення прибутків (збитків) від іншої операційної діяльності, фінансових операцій, іншої звичайної діяльності.

З проведенням реформування бухгалтерського обліку і фінансової звітності в Україні з 2000 р. відповідно до міжнародних стандартів відбулися зміни в методиці визначення прибутку підприємств. Отримання прибутку від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) залежить від здійснення основної діяльності суб'єктів господарювання. Прибуток є складовою частиною виручки від реалізації. Однак на відміну від виручки, надходження якої на поточний рахунок підприємства фіксується регулярно, обсяг отриманого прибутку визначається тільки за певний період (квартал, рік) на підставі даних бухгалтерського обліку.

Реально формування прибутку на підприємстві відбувається в міру реалізації продукції. Згідно із законодавчими актами України момент реалізації визначається за датою відвантаження продукції (товарів), а для робіт (послуг) - за датою фактичного виконання (надання) таких, або за датою зарахування коштів покупця на банківський рахунок постачальника.

Однак незалежно від визначення моменту реалізації в законодавчих актах реальне формування на підприємстві прибутку від реалізації продукції має місце тільки за умови, коли така відбувається насправді, тобто коли кошти від покупця надходять на банківський рахунок постачальника.

Визначення моменту реалізації за датою відвантаження товарів і встановлення податкових зобов'язань підприємств згідно з цією датою може призводити до використання оборотних коштів підприємств на сплату податків, погіршення їхнього фінансового стану.

Прибуток від реалізації продукції безпосередньо залежить від двох основних показників: обсягу реалізації продукції та її собівартості. На зміну обсягу реалізації продукції впливає зміна обсягу виробництва, залишків нереалізованої продукції, частки прибутку в ціні продукції (рентабельність продукції)[3].

Собівартість є узагальнюючим, якісним показником діяльності підприємств, показником її ефективності.

Без обчислення собівартості неможливо визначити фінансовий результат виробничо-господарської діяльності підприємства. Скорочення витрат на виробництво продукції, тобто зниження її собівартості, є важливим фактором збільшення прибутку від реалізації. Цього можна досягти за рахунок використання численних факторів, що впливають на скорочення витрат на виробництво продукції. Для цього необхідно знати: повний перелік указаних витрат; особливості складу і формування витрат з урахуванням сфери й галузі діяльності підприємства. Собівартість реалізованої продукції складається з виробничої собівартості продукції. Яку було реалізовано протягом звітного періоду, нерозподілених постійних загально виробничих витрат та наднормативних виробничих витрат.

Спроможність підприємств впливати на обсяг прибутку від реалізації, змінюючи обсяги виробництва продукції, залишки нереалізованої продукції, її рентабельність, є досить суттєвою. Розглянемо вплив собівартості продукції (робіт, послуг) на формування прибутку. Собівартість є узагальнюючим, якісним показником діяльності підприємств, показником її ефективності. Є певні особливості у формуванні собівартості продукції (робіт, послуг) залежно від сфери діяльності, виду економічної діяльності господарства. Беручи загалом, можна дати таке визначення собівартості.

Собівартість продукції (робіт, послуг) — це виражені в грошовій формі поточні витрати підприємства на їх виробництво (виконання). Витрати на виробництво продукції утворюють виробничу собівартість [4].

Як уже було сказано, підприємство може суттєво впливати на формування собівартості. Однак при цьому необхідно взяти до уваги таке.

По-перше, склад (перелік) витрат, що їх можна відносити на собівартість, регламентований законодавством.

Витрати виробництва, що включаються в собівартість продукції (робіт, послуг), групуються за такими елементами: матеріальні витрати, витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи, амортизація основних засобів і нематеріальних активів, інші витрати.

По-друге, у складі витрат, що включаються в собівартість, розмір деяких із них також регулюється державою через визначення нормативів відрахувань. Це передусім стосується таких елементів витрат:

- відрахування на соціальні заходи (державне пенсійне страхування, соціальне страхування);
- у разі застосування податкових норм і методів нарахування амортизації;
- інші витрати (податки на землю і на транспортні засоби, комунальний податок).

Вплив підприємств на названі елементи витрат є обмеженим. Однак він можливий через належне управління показниками, до яких застосовуються встановлені нормативи відрахувань: витрати на оплату праці; вартість основних виробничих фондів, що належать підприємству, їх структура та визначений підприємством строк їх корисного використання.

Разом з цим, відповідно до П(С)БО 3 «Звіт про фінансові результати» розрізняють наступні види діяльності суб'єктів господарювання: звичайна (основна, фінансова, інвестиційна) та звичайна [5].

Враховуючи основні засади формування прибутку підприємств можна стверджувати, що чистий прибуток формується завдяки грошовим потокам від усіх перерахованих видів діяльності. Тому, питанню оптимізації

грошових потоків підприємств необхідно приділяти значну увагу.

Головним джерелом грошових потоків від основної діяльності є грошові кошти, отримані від покупців та замовників. Використовуються ці грошові кошти на закупівлю та розміщення товарно-матеріальних цінностей, виробництво, реалізацію готової продукції, виплату грошей постачальникам, виплату заробітної плати тощо.

В інвестиційній діяльності зосереджені грошові потоки від придбання та продажу основних засобів, нематеріальних активів, цінних паперів та довготермінових фінансових вкладень тощо. Оскільки в нормальній економічній ситуації підприємства намагаються розширювати та модернізувати виробничі потужності, то інвестиційна діяльність приводить до відтоку грошових засобів.

Джерелами грошових потоків в фінансовій діяльності виступають отримані кредити, позитивні курсові різниці. Використовуються кошти на повернення заборгованості кредиторам, сплату відсотків по кредитах. Фінансова діяльність забезпечує фінансовими ресурсами, брак яких відчуває на певному етапі господарювання підприємство.

Всі перераховані три види діяльності формують єдину суму грошових надходжень підприємства, нормальне функціонування якого не можливе без постійного переливу грошових потоків з однієї сфери в іншу. Існування трьох галузей діяльності підприємства спрямоване на забезпечення його працездатності. Навіть прибуткова діяльність не завжди може приносити достатньо коштів для придбання основного капіталу. В подібній ситуації необхідні нові позики, вартість яких повинна компенсуватись майбутніми доходами від інвестицій.

В умовах кризи неплатежів суб'єкти господарювання вимушені вишукувати додаткові джерела короткострокового фінансування обігового капіталу. Але витрати на подібні цілі не можуть компенсуватись майбутніми доходами, оскільки грошові кошти не були використані для інвестицій.

Тому основною задачею оптимізації грошових потоків з метою

максимізації прибутку є не скільки визначення певного обсягу, скільки аналіз причин, що вплинули на ситуацію:

- визначення причин та сфер виникнення позитивного або негативного потоку грошових коштів;
- аналіз впливу тих чи інших джерел фінансування основної та інвестиційної діяльності підприємства на її ефективність.

Основною метою оптимізації грошових потоків підприємств з метою оптимізації прибутку є: забезпечення збалансованості обсягів грошових потоків; забезпечення синхронності формування грошових потоків в часі; забезпечення росту чистого грошового потоку організації.

Ріст позитивного грошового потоку в довготерміновому періоді може бути досягнутий за рахунок залучення стратегічних інвесторів для збільшення власного капіталу; додаткової емісії акцій; залучення довгострокових фінансових кредитів, продажу або здачі в оренду основних засобів, що не використовуються.

Безумовно, слід приділяти також значну увагу оптимізації процесу розподілу прибутку.

Отриманий підприємством прибуток може бути використаний для задоволення різноманітних потреб. По-перше, він спрямовується на формування фінансових ресурсів держави, фінансування бюджетних видатків. Це досягається вилученням у підприємств частини прибутку в державний бюджет. По-друге, прибуток є джерелом формування фінансових ресурсів самих підприємств і використовується ними для забезпечення господарської діяльності.

Отже, отриманий підприємством прибуток є об'єктом розподілу. У розподілі прибутку можна виділити два етапи. Перший етап — це розподіл загального прибутку. На цьому етапі учасниками розподілу є держава і підприємство. В результаті розподілу кожний з учасників одержує свою частку прибутку. Співвідношення розподілу прибутку між державою і підприємствами має важливе значення для забезпечення державних потреб і потреб

підприємств. Це одне з принципових питань реалізації фінансової політики держави, від правильного вирішення якого залежить розвиток економіки в цілому.

Пропорції розподілу прибутку між державою (бюджетом) і підприємством складаються під впливом кількох чинників. Істотне значення при цьому має податкова політика держави щодо суб'єктів господарювання. Ця політика реалізується в сумі податків, що сплачуються за рахунок прибутку, у визначенні об'єктів оподаткування, ставках оподаткування, у порядку надання податкових пільг.

Другий етап — це розподіл і використання прибутку, що залишився в розпорядженні підприємств після здійснення платежів до бюджету. На цьому етапі можуть створюватися за рахунок прибутку цільові фонди: резервний, розвитку й удосконалення виробництва, соціальних потреб, заохочення. Кошти цих фондів використовуються для фінансування відповідних витрат.

З урахуванням особливостей фінансово-господарської діяльності підприємств, що функціонують в різних сферах економіки, можуть стягуватися за рахунок прибутку різні штрафи. Особливо це стосується комерційних банків, страхових компаній. Отже, чистий прибуток — це частина прибутку, що залишається в підприємства після сплати податків та можливих штрафів (фінансових санкцій).

Головні принципи розподілу чистого прибутку закріплені статутом підприємства. Фактично розподіл здійснюється відповідно до поточної та стратегічної політики, що визначається підприємством.

Завданням фінансового менеджменту є пошук оптимальних шляхів розподілу прибутку. Одна частина прибутку використовується на виплату дивідендів, а друга — на створення та поповнення резервного фонду підприємства, розширення та оновлення виробництва, фінансові інвестиції, придбання нерухомості, соціальні програми.

У зарубіжних корпораціях часто встановлюються обмеження, які накладаються на суму нерозподіленого прибутку. Такі обмеження тимчасово виділяють певну суму нерозподіленого прибутку, яка б могла бути виплачена

у вигляді дивідендів. Коли обмеження знімаються, ця сума може бути сплачена у вигляді дивідендів та використана на інші потреби.

Обмеження нерозподіленого прибутку можуть бути добровільними або вимушеними. Одним з найбільш поширених добровільних обмежень є обмеження на нерозподілений прибуток з метою розширення матеріально-технічної бази підприємства. Це обмеження може бути зняте керівництвом товариства в будь-який момент.

Резервний капітал створюється з метою усунення можливих тимчасових фінансових ускладнень і забезпечення нормальної роботи підприємства. Величина резервного капіталу визначається засновницькими документами як максимальний відсоток від розміру статутного капіталу. Так, в акціонерних підприємствах резервний капітал повинен становити не менше 25 % величини статутного капіталу. Він створюється за рахунок щорічних відрахувань від прибутку в передбачених засновницькими документами відсотках, але не менше 5 % чистого прибутку [3].

Кошти резервного капіталу використовуються на додаткові витрати виробничого і соціального розвитку підприємства, на поповнення його оборотних коштів, покриття збитків, на виплату гарантованих дивідендів за привілейованими акціями (у випадку недостатності прибутку) та інші заходи, передбачені засновницькими документами.

Дивіденди — це частина чистого прибутку, розподілена між учасниками (власниками) підприємства, як правило, відповідно до їх часток у статутному (пайовому) капіталі підприємства.

Відповідно до Закону України від 18.06.1991 р. № 1201-XII «Про цінні папери і фондову біржу» (зі змінами та доповненнями) основним джерелом виплати дивідендів за акціями є чистий прибуток товариства.

За рахунок нерозподіленого прибутку також можуть виплачуватися дивіденди, оголошені у звітному періоді. У тому разі, коли чистий прибуток відповідного року є недостатнім, виплата дивідендів може провадитися за рахунок резервного капіталу. Отже, для нарахування дивідендів, крім чистого

прибутку поточного року, можуть бути використані нерозподілений прибуток та резервний капітал.

З уведенням у дію в 2004 р. Цивільного кодексу України змінюється регулювання порядку розподілу прибутку акціонерного товариства серед його акціонерів. Так, оголошення і виплата дивідендів товариством можливі за дотримання таких умов: повна оплата всіх випущених акцій; перевищення вартості чистих активів над величиною статутного та резервного капіталу.

Кодексом передбачається також можливість уведення іншими законами України додаткових обмежень щодо розподілу чистого прибутку серед акціонерів.

Висновки. Прибуток є важливим показником ефективності виробничо-господарської діяльності, а також джерелом формування централізованих і децентралізованих фінансових ресурсів.

Зрозуміло, що в доброму фінансовому стані зацікавлене, передусім, саме підприємство. Однак, добрий фінансовий стан будь-якого підприємства формується в процесі його взаємовідносин із постачальниками, покупцями, акціонерами, банківськими установами та іншими юридичними і фізичними особами. З іншого боку, безпосередньо від підприємства залежить міра його економічної привабливості для всіх цих осіб, що завжди мають можливість вибору між багатьма підприємствами, спроможними задовольнити той самий економічний інтерес.

Відтак необхідно систематично, детально і в динаміці аналізувати грошові потоки підприємств від усіх видів діяльності, оскільки від поліпшення фінансового стану підприємства залежить його економічна перспектива. Вибір стратегії у сфері управління грошовими потоками з метою максимізації прибутку повинен перш за все спиратися на результати оцінки ситуації, що склалася на підприємстві.

SUMMARY

Література :

1. Брігхен Є.Ф. Основи фінансового менеджменту: Підручник – К, Вища школа, 1997 р.
2. Гриньова В.М., Коюда В.О. Фінанси підприємств: Навч. посіб.- 2-ге вид., перероб. – К.: Знання-Прес, 2004. – 424с.
3. Філімоненков О.С. Фінанси підприємств: Навч. посібник.- К.: Ельга, Ніка-Центр, 2002. – 360с.
4. Лихота І.П. Фінансова стратегія управління підприємством. // Фінанси України. – 2001. - №2.
5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 3 “Звіт про фінансові результати”: Наказ Міністерства фінансів України від 31.03.99 № 87.